

РОЗДІЛ IV

Огляди. Рецензії

УДК 929.5(477)«18/193»(049.32)

Фаїна Рябчикова

«Родина наша... була з дідів-прадідів духовна» (рецензія на книгу С. Даниленка «Будівничі українського світу: родина Дурдуківських (кінець XIX – перша третина XX ст.)»)¹

Серед сучасних історичних досліджень особливу увагу привертають ті, у яких соціокультурні процеси реконструюються крізь призму окремої людини, подружжя, родини, їхніх світоглядних орієнтацій. Це дає змогу унаочнити хід історичних подій, перевести їх із якогось абстрактного виміру в конкретний життєвий простір, наблизити та олюднити історію. Інкorporація сімейної проблематики в коло дослідницьких практик стала виявом розвитку нового напрямку антропологічно орієнтованої соціальної історії – «нової сімейної історії», що сформувалася в 1960–1970-х рр. [3, с. 1].

У новітній українській історіографії уже сформувалася досить репрезентативна група історико-біографічних та просопографічних досліджень [2, 4], а також розвідок історії родів у руслі «нової сімейної історії» [1, 3, 5]. Однією з останніх подібних наукових розробок є монографія Святослава Даниленка, що розкриває життя й культуротворчу діяльність української родини Дурдуківських (кін. XIX – перша третина XX ст.).

Книга цікава насамперед тим, що висвітлює постаті не лише знакових, а й «рядових» членів роду Дурдуківських, які, за висловом автора, «були не стільки творцями, скільки трансляторами культурних надбань і цінностей». Це дало змогу С. Даниленку розглянути соціокультурні трансмісії – передавання культури одними поколіннями до наступних через виховання та навчання, – як чинник, що перетворює рід на ланку культурно-історичного процесу.

Удалим, на наше переконання, рішенням є включення до тексту монографії розділу, де окреслено картину культурного й політичного життя на українських теренах у складі Російської імперії. Це не лише розкриває загальноісторичний контекст, умови та середовище, у яких жили й діяли члени родини Дурдуківських, але й робить доступним матеріал для широкого загалу читачів.

Акцентованим сюжетом дослідження стала громадська та культурно-освітня діяльність Володимира Федоровича Дурдуківського (1874–1937) – талановитого педагога, літературознавця, критика, суспільного діяча. В об'єктиві наукових зацікавлень С. Даниленка опинилися не лише «помітні» сторінки життя В. Дурдуківського, як-от: організація Українського наукового товариства, київської «Просвіти», членство в науковому товаристві імені Т. Шевченка у Львові, керівництво науково-педагогічною комісією ВУАН та Першою українською гімназією ім. Т. Г. Шевченка в Києві тощо, – але й проблеми формування його ідеологічних переконань, еволюція світогляду, спонукальні мотиви, поведінка в різноманітних життєвих обставинах, родинні стосунки, ставлення до перебігу історичних подій та ін.

Важливе місце в дослідженні займає реконструкція зв'язків В. Дурдуківського з відомими діячами української культури: М. Грушевським, В. Липківським, Лесею Українкою, С. Чикаленком, В. Антоно-

¹Даниленко С. Будівничі українського світу: родина Дурдуківських (кінець XIX – перша третина XX ст.) / С. Даниленко. – Київ ; Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 206 с.

© Рябчикова Ф., 2015

вичем, І. Тобілевичем й ін., а також аналіз його громадсько-культурної діяльності. Ці аспекти життя В. Дурдуківського розкриваються в єдності із сюжетами приватного життя, характеристикою особистісних якостей, психологічних і фізичних станів. Таким чином перед нами постає «жива» людина в сукупності всіх притаманних їй особистісно-людських даних, а не традиційно формалізована датами й заслугами постать.

Проявом міждисциплінарного підходу в дослідженні стало звернення до педагогічного доробку В. Дурдуківського – аналіз педагогічних ідей, з'ясування внеску в розвиток української педагогічної думки, а також мистецької діяльності його брата – Сергія Дурдуківського, відомого співака, популяризатора української вокальної творчості, музичного діяча. С. Даниленко приходиться до висновку, що спадщина обох братів у сучасній Україні належно не оцінена й не вивчена.

Застосування підходів «сімейної історії» дало змогу розкрити перед читачами багатограння інтересів родини Дурдуківських, усебічно репрезентувати їхню літературну, театральну, організаторську діяльність, а це, зі свого боку, істотно доповнює та урізноманітнює культурно-інтелектуальну історію України. Зокрема, у монографії відзначено роль у культурному житті краю Онисії Дурдуківської – дружини й помічниці Сергія Єфремова; Олександра Дурдуківського – одного з фундаторів Української автокефальної православної церкви. У дослідженні родину розглянуто як елемент збереження та трансляції духовних ідеалів і культурних цінностей від однієї епохи до іншої.

Серед широкого кола використаних у рецензованій монографії джерел особливо, на нашу думку, варто відзначити документи особового походження – листування, спогади, щоденники, численні цитати з яких значно збагатили дослідження, дали змогу передати колорит епохи, внутрішній світ членів родини Дурдуківських, відтворити їхні сімейні звичаї та традиції.

Багатий фактологічний науково-систематизований матеріал наведено в додатках роботи. Передусім, це стосується біографічних довідок діячів громадського й культурно-мистецького життя України із зазначенням їхніх зв'язків із членами родини Дурдуківських. Не менш цінним елементом дослідження стала добірка світлин – колективних і фотопортретів, а також копій окремих документів, виконаних на хорошому поліграфічному рівні.

Щодо деяких зауваг, то, на наш погляд, вартісним доповненням праці стала б бібліографія праць В. Дурдуківського, якому, за підрахунками автора, належить понад сто публікацій. Деяко дискусійним видається вживання в дослідженні такого узагальника, як «російські більшовики» (с. 130).

Підсумовуючи огляд монографії С. Даниленка, потрібно зазначити, що вона, безперечно, повертає із забуття імена знакових діячів культури України кін. XIX – початку XX ст., дає змогу глибше відтворити картину громадсько-культурного життя цього періоду. Наукова праця доповнює історіографію історико-біографічних досліджень в Україні й сприятиме подальшому розвитку вітчизняних сімейно-історичних студій.

Джерела та література

1. Барабаш Н. О. Рід Білозерських та культурний світ України XIX – поч. XX століття: нові методологічні підходи : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Н. О. Барабаш ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2004. – 20 с.
2. Березовська Т. В. Рід Аркасів: просопографічний портрет на історичному тлі доби : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Березовська Тетяна Всеволодівна. – Одеса, 2003. – 20 с.
3. Голубчик Г. Д. Рід Марковичів-Маркевичів у культурно-громадському житті України: «нова сімейна історія» : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Голубчик Ганна Данилівна ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2003. – 20 с.
4. Старовойтенко І. В. Родина Чикаленків у громадсько-культурному житті України / І. В. Старовойтенко // Укр. біографістика. – 2010. – Вип. 7. – С. 263–278.
5. Тригуб О. Сімейні зв'язки як фактор соціальної взаємодії роду Туманських у XVIII ст. / Олександр Тригуб // Український історичний збірник. – 2012. – Вип. 15. – С. 27–38.